

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ БУКОВИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Олександра ЦИБАНЮК

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Постановка проблеми. В умовах державотворення в Україні докорінно переглядаються концептуальні та методологічні засади розвитку теорії й практики фізичного виховання сучасних школярів. Означене положення стосується й історії розвитку освіти на Буковині загалом.

Аналіз досліджень і публікацій. Становлення і розвиток фізичного виховання в народній школі Буковини досліджує Н. Гнесь. Окремі аспекти розвитку фізичного виховання у Буковинському регіоні досліджуваного періоду, а саме фізичну культуру і спорт у контексті розвитку освіти радянської доби вивчали І. Кобилянська, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, І. Руснак, М. Гонжа та ін.; умови впровадження фізичної культури в навчально-виховний процес школи аналізували А. Вихрущ, Б. Ступарик, Д. Дринда, Д. Герцюк, Л. Дерев'яна, І. Ковальчук та ін.

Мета дослідження - вивчити гендерні аспекти фізичного виховання в системі освіти і виховання Буковини досліджуваного періоду. Дослідження організовано шляхом аналізу матеріалів в контексті порушеної проблеми у щорічниках, статтях часописів тогочасних та сучасній періодиці.

Обговорення дослідження. За своїм походженням і методами функціонування, фізичне виховання специфічним чином відтворює синтезований варіант його народних традицій в їхньому культурно-історичному розвитку. У змісті й структурі фізичних вправ слід відтворювати в загальних і конкретних варіантах народнопедагогічної мудрості надбання людей про здоровий спосіб життя, активну працю. Натомість досягнення належного рівня виховання на здобутках національної духовної культури узалежнювалось від соціальної етнічної та майнової приналежності, як і від статі й сімейного положення кожної дитини. Автор відчиту, читаного на конференції філії педагогічного товариства 1895 року, обрала темою виховання та освіти дівчат. І. Кримська визначає цілу низку причин, переважно економічних, що спонукали жінок „...шукати заводової праці і прийняти чинну роллю в житті суспільства”. Третім із найважливіших чинників виховання дівчат: „...єсть замиловане до порядку і чистості”. Необхідно систематично звертати увагу на стан волосся, гігієну одєжи, взуття, іграшок. На окрему увагу заслуговують думки Марії Солтисової щодо важливості та обов'язковості фізичного виховання жіночої молоді, а саме зачитуємо: „Головним ділом буде, впоїти в дівчата старанє о здоровлє. – О скільки внішність виразом єсть внутренного стану, так здоровлє внутренне надає сьвіжости і красоти внішности; лише така краса єсть правдива і принадна”.

Висновки. Отже, опрацьований зміст часописів дає підстави охарактеризувати їх з тогочасних принципів добору змісту. Насамперед виокремлюємо з поміж них принцип ідейної спрямованості, який автори реалізували в скерованості змісту засобів та стимулюванні фізичних якостей кожного школяра та дотримання здорового способу життя молоддю загалом. Очевидним виступає принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів з чітким розмежуванням навантажень за ознакою статевих відмінностей.

Ключові слова: фізичне виховання, стан здоров'я, чинники.

Постановка проблеми. В умовах державотворення в Україні докорінно переглядаються концептуальні та методологічні засади розвитку теорії й практики фізичного виховання сучасних школярів. Означене положення стосується й історії розвитку освіти на Буковині загалом. Адже з другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. зарубіжні ідеї освіти школярів, у т.ч. їх фізичного виховання досить активно проникали в педагогічну теорію і в навчально-виховний процес повоєнних загальноосвітніх шкіл Радянської України. Водночас і місцеві педагоги розробляли авторські програми, що спрямовувались на вдосконалення системи фізичної культури і спорту з урахуванням поліетнічності Буковинського регіону, активно впроваджуючи їх в практику роботи міських і сільських шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення і розвиток теорії та практики фізичного виховання в народній школі Буковини досліджує Н. Гнесь. Окремі аспекти розвитку фізичного виховання у Буковинському регіоні досліджуваного періоду, а саме фізичну культуру і спорт у контексті розвитку освіти радянської доби вивчали І. Кобилянська, Д. Пенішкевич,

І. Петрюк, І. Руснак, М. Гонжа та ін.; умови впровадження фізичної культури в навчально-виховний процес школи аналізували А. Вихрущ, Б. Ступарик, Д. Дринда, Д. Герцюк, Л. Дерев'яна та ін., дидактичні аспекти означеної проблеми вивчали Т. Завгородня, В. Шулякевич, С. Вдович, І. Ковальчук та ін.

Мета дослідження – вивчити і теоретично обґрунтувати гендерні аспекти ефективності фізичного виховання в системі освіти і виховання Буковини досліджуваного періоду.

Дослідження організовано шляхом аналізу матеріалів в контексті порушеної проблеми у фондах ДАЧО, щорічниках, статтях часописів тогочасних та сучасній періодиці.

Обговорення дослідження. Попри очевидну соціальну занедбаність регіону, яку відзначають дослідники шкільництва Буковини II половини XIX століття, фізичне виховання з часу його реалізації як обов'язкового навчального предмета вирізняється соціальною значущістю. Гімнастику, тобто “тїлесні и упражненія” введено в обов'язковий перелік дисциплін для загальних шкіл народних у § 3 вищезгаданого закону 1869 року, § 28 визначає для педагогічних закладів для „учителей и учительниц” „Время курса образования тревае четыре роки” [2, с. 381] і § 30 для “Учебнии предметы въ воспитательныхъ заведеніяхъ для учительницъ суть: законъ божій, наука воспитанія и ученія и еи исторія, грамматика, наука письменности и словесности, землепись и исторія, арифметика, наука природы, писаніе, чертаніе, пїніе, наука господарства домового, чужіи язики, женскіи ручніи роботи, тїлесніи упражненія” [там само, с. 383].

За своїм походженням і методами функціонування, фізичне виховання специфічним чином відтворює синтезований варіант його народних традицій в їхньому культурно-історичному розвитку.

У змісті й структурі фізичних вправ слід відтворювати в загальних і конкретних варіантах народнопедагогічної мудрості надбання людей про здоровий спосіб життя, активну працю. Певні суперечності в доцільності фізичного виховання викликали цілком об'єктивно. Визначаючи, що “Здоровле і розум то два кінці, сполучені з собою ріною наукою, поданою дитиною в виді вихованя; здоровле у чоловіка то підвалина (основа, фундамент) а розум то верх будинку, котрі – сполучені стїнами, заключаючими ріжні відділи (комнати), здїлані після будовничим обдуманого пляну, – разом становлять власне той будинок. Слїдуючі слова най се пояснять: Коли хто хоче н. пр. тревалий та красний будинок мати, то мусять тревалого, себ-то здорового материялу на то ужити, а особливо з такого-ж материялу і міцний фундамент під ним зладити, як також о умного будовничого постарати ся; бо в противнім случаю жиченя его не сповнять ся. Так має ся річ і з вихованєм дитини, котрої тїлесні і душевні сили становлять той материял, з котрого має стати ся ідеальний будинок, себ-то тїлесно і душевно вихований – моральний і розумний чоловік, пожиточний для суспільности гражданин [5], на сторінках часописів „Каменярі”, „Нова Буковина”, „Просвещеніе” зацораз актуальними виступають питання про гріхи домашнього виховання й алкоголізм: низки статей М. Боровського „Алкоголізм а дїдичність” та „Вплив алкоголю на духову і тїлесну здібність людини”; О. Григорієвої „Шкідливий вплив алкоголю” та М. Кордуби „Погані звичаї і звички” та багато інших.

Як бачимо, мета фізичного виховання трактувалася як комплексна. Її було зосереджено не лише на формуванні здорового і досконалого тіла, а, насамперед, на вихованні характеру, плеканні індивідуальних особливостей кожного вихованця, як суб'єкту певного культурно-історичного періоду.

У характеристиці фізичне виховання чільне місце належить фізичній праці. Однак, не можемо беззаперечно стверджувати, що залучення до різних трудових операцій позитивно впливало на результати виховання. На думку І. Герасимовича: “Рівнож пожалуваня гідна є судьба тих дїтей, котрих завчасу запряжено в ярмо праці. Іменно у сїльської людности лучає ся се дуже часто. Навіть дїтям в віці 6 до 7 літ поручає ся пасене худоби, овець і т.д. В тїй цілі дитина мусить вставати вже о 4 год. рано і звичайно без їди іти в поле. Як дитина старша (поверх 10 літ), то вже заробляє враз з родичами на лані...” [1, с. 8].

Натомість досягнення належного рівня виховання на здобутках національної духовної культури узалежнювалось від соціальної етнічної та майнової приналежності, як і від статі й сімейного положення кожної дитини. Авторка відчиту, читаного на конференції філії педагогічного товариства 1895 року, обрала темою виховання та освіти дівчат: „Всі позначки тепе-

рішних часів дозволяють судити, що соціальні наші обставини мусять небавом дізнати властивого переображення, а з ним змінить ся особливо і становиско женщин в суспільности; они досягнуть, коли вже не у всіх напрямх рівних прав з муциними, так певно стануть високо по над той позем, на якім тепер стоять” [4, с. 22]. Солтисова звертає увагу на той факт, що в західноєвропейських країнах жінки мають можливість навчатись у висщому навчальному закладі, в Росії : „єсть уже кілька докторок медицини” а рівень освіти „дівчат у нас не сягає так далеко, щоби они поступали на академію” [там само, с. 23], а визначає найвисшим рівнем освіти закінчення жіночої семінарії.

Проаналізувавши відносини між чоловіками і жінками в побуті: „При тім всім не видить женщина ніякої ціли житя, а замкнувши ся ніби задля праць домашних, перестає жити для світа, і світ не існує для неї; она відчуває незадоволене з себе, з свого посланництва і обовязків, неохочо їх сповняє і стаєсь поводом непорозумінь домашніх”, авторка вбачає причиною такого становища: „недостатчне виховане і образоване дівчат, котре не дорівнює далеко образованию мужчин” [4, с. 23].

І. Кримська визначає цілу низку причин, переважно економічних, що спонукали жінок „...шукати заводової праці і прийняти чинну ролю в житю суспільства”. Автор статті „Уваги і гадки о домашнім вихованню дівчат” визначає необхідність виховання дівчат і підготовки до повноцінного життя в тодішніх умовах: „До обовязків жінки, матери і газдині треба також приготування; отсе стане перед нами ділемат, як погодити рівночасно приготуване ся на дві себе: самодільну працю і жите для родини...” [там само, с. 312]. І, таким чином, визначає мету, напрямми і чинники виховання жінок: „Поклавши собі ясно за ціль виховане женщины, умово розвиненої а практично до житя пригатованої, мусимо собі поставити питане, який спосіб образования відповідає тій цілі” [3 с. 312].

Третім із найважливіших чинників виховання дівчат: „...єсть замиловане до порядку і чистости”. Необхідно систематично звертати увагу на стан волосся, гігієну одежи, взуття, іграшок. Щодо першої та другої тенденції, то вважаємо за правомірне тільки подати їх: „В вихованню наших дівчат відіграває важну ролю характер і сила духа...Другим важним чинником вихованя єсть вироблюване осуду” [4, С. 24-25].

На окрему увагу заслуговують думки Марії Солтисової щодо важливості та обов'язковості фізичного виховання жіночої молоді, а саме зачитуємо: „Головним ділом буде, впоїти в дівчата старане о здоровле. – О скільки внішність виразом єсть внутренного стану, так здоровле внутренне надає свіжости і красоти внішности; лише така краса єсть правдива і принадна” [4, с. 25].

Інформативними до теми дослідження визнання потрібними для освіти та виховання жінок музики та співу: „При музиці і сьпіві головною цілею науки повинно бути образоване слуху і голосу а також чувства, котре впливає ублагородняючо на характер” [4, с. 25]. Особливо наголошується на необхідності вивчення ритмічних рухів, танців: „І танець потрібний; він виробляє легкі і приятні рухи і також уложене тіла” [там само, с. 25].

Євгенія Ярошинська порушує проблему виховання жіночої молодіжи в сільській місцевості і визначає її специфічність: „1. Мусить кожда селяньска дівчина ходити до школи, і через цілий час своєї науки не сьміє ходити на ніякі забави з танцями...4. Щоби вийшов такий закон, після котрого жадна селяньска дівчина не сьміла б вийти заміж, доки не скінчить з добрим успіхом науки. Сей закон мав би ще тоту добру прикмету, що затамував би той звичай, віддавати дівчат в 14 літ, котрий то провадить не лиш до фізичної дегенерації, але й до економічної руїни селянства” [7, с. 168] і пропонує засоби її вирішення: „Треба найбільшу увагу звертати на се, щоби викоренити пануючі межі народом забобони, котрі не мало до єго темноти причиняють ся. Також добре булоб подавати їм початки педагогіки, щоби вони знали, як з дітми обходитись, аби ті-ж не псувались морально і фізично”, отже виокремлюються гігієнічні вимоги: „...а дальше де-що з гігієни, бо дуже много діттих і старших пропадає через недогляд і нехлюйство; тож треба їм пояснювати, що чистота є першою точкою здоровля” [там само, с. 168].

Висновки

Отже, опрацьований зміст часописів дає підстави охарактеризувати їх з тогочасних принципів добору змісту. Насамперед виокремлюємо з поміж них принцип ідейної спрямованості,

який автори реалізували в скерованості змісту засобів та стимулюванні фізичних якостей кожного школяра та дотримання здорового способу життя молоддю загалом. Очевидним виступає принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів з чітким розмежуванням навантажень за ознакою статевих відмінностей. Неухильне дотримання означених принципів свідчить, що в методику фізичного виховання школярів означеного періоду однозначно проникали прогресивні педагогічні ідеї західноєвропейських освітніх систем, а також наукові здобутки психологів, анатомів і фізіологів.

Література

1. Герасимович І. Про заведеня для опіки над дітьми. //Каменярі, Ч. 17 і 18, 25 IX 1912 року 7 с.
2. Законъ изъ дня 14 Мая 1869. Которымъ установляють ся засады ученія дотычно школь народніхъ. //Хронологичный списъ законовъ, розпоряженій и пр., которіи помъщени суть въ рочнику 1869 переводовъ вѣстника законовъ державнихъ для Буковины. – Черновцы, 1870. – 395 с.
3. Кримська І. Уваги і гадки о домашнім вихованю дівчат. //Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits, 1898. – Nr. 20 – С. 311 – 313.
4. Солтисова М. О образованю і вихованю дівчат.//Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits, 1897. – Nr. 2 – С. 22 – 26.
5. Справи вихованя молодіжи на XII. Міжнароднім лікарским конгресі в Москві. //Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits, 1897. – Nr. 20 – С. 328 – 331.
6. Шкурган Н. Наука великий, розум ще більший а здоровле найбільший скарб.// Bukowiner Padagogische Blatter. Nr. 15. Czernowitz, 1900. – С. 244 – 246.
7. Ярошинська Є. Про средства вихованя жіночої молодіжи на селах.// Bukowiner Padagogische Blatter. – Czernowits, 1896. – Nr. 11 – с. 167 – 168.

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ БУКОВИНЫ (КОНЕЦ XIX–НАЧАЛО XX СТ.)

Александра ЦИБАНЮК

Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича.

Постановка проблемы. В условиях становления государства, в Украине концептуально пересматриваются методологические основы развития теории и практики физического воспитания современных школьников. Данные положения касаются и истории образования на Буковине.

Анализ последних публикаций и исследований. Становление и развитие физического воспитания в народных школах Буковины изучает Н. Гнесь. Отдельные аспекты развития физического воспитания в Буковинском регионе исследуемого периода изучали Л. Кобилянська, Д. Пенишкевич, И. Петрюк, И. Руснак, М. Гонжа и другие.

Цель исследования. Изучить гендерные аспекты физического воспитания в системе образования Буковины изучаемого периода. Исследование организовано путем анализа материалов в контексте проблемы в ежегодниках, статьях периодики того времени и современной.

Результаты исследования. По своему возникновению и методами функционирования физическое воспитание специфическим образом представляет синтезированный вариант его национальных и народных традиций в их культурно-историческому развитии. Содержание и структура физических упражнений должно отображать в общих и конкретных вариантах народной педагогики знания про здоровый образ жизни, активный труд. Автор статьи анализирует социально-экономические условия становления воспитания и образования девушек как полноценных членов общества данного периода на буковинских землях. На основе анализа статей в «Буковинском педагогическом листке» определяет условия и требования к физическому воспитанию девушек как важной и обязательной стороне воспитания и образования.

Выводы. Обработанные статьи и материалы первоисточников дают нам возможность утверждать, что становление и развитие системы физического воспитания на Буковине происходило на основе общепедагогических принципов, очевидным выступает принцип учитывания индивидуальных особенностей и половых различий.

Ключевые слова: физическое воспитание, состояние здоровья, половые различия.

**SEXUAL OF ASPECT PHYSICAL EDUCATION OF YOUTH OF BUKOVYNA
(end XIX - the beginning XX)**

Alexandra TSYBANJUK

Chernivtsy National University named after J. Fedkovich

The purpose of research. To study sexual aspects of physical training in an education system of Bukovyna of the investigated period. Research is organized by the analysis of materials in a context of a problem in year-books, articles of the periodical press of that time and modern.

In conditions of becoming of the state, in Ukraine methodological bases of development of the theory and practice of physical training of modern schoolboys are conceptually reconsidered. The given positions concern also a history of education on Bukovina.

Becoming and development of physical training at national schools of Bukovina studies N. Gnes'. Separate aspects of development of physical training in Bukovyna region of the researched period studied L. Kobiljans'ka, D. Penishkevich, I. Petrjuk, I. Rusnak, M. Gonzha and others.

On the occurrence and methods of functioning physical training in unusual way represents the synthesized variant of its national and national traditions in their cultural – historical development. The contents and structure of physical exercises should display in the general and concrete variants of national pedagogic of knowledge about a healthy way of life, active work. The author of article analyzes social and economic conditions of becoming of education and education of girls as high-grade members of a society of the given period. On the basis of the analysis of articles determines conditions and requirements to physical training of girls as to the important and obligatory side of education and education

Processed clauses(articles) and materials of primary sources enable us to assert(approve), that becoming and development of system of physical training on Bukovyna occurred on a basis othe principles, obvious the principle of taking into account of specific features and sexual distinctions acts.

Key words: physical training, a state of health, sexual distinctions.